

Григоревська Олена,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

Hryhorevska Olena,
Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

УНІВЕРСИТЕТ БЕЗ СТІН: ВІД ІДЕЇ ДО КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ

UNIVERSITY WITHOUT WALLS: FROM IDEA TO DEVELOPMENT CONCEPT

У публікації презентується погляд на глобальну концепцію розвитку сучасних університетів «Університет без стін» та трансформацію «третьої місії» університетів в умовах криз. Дослідження розвитку концепту «Університету без стін» та «третьої місії» базується на ідеях, висловлених Європейською асоціацією університетів у стратегічному документі «Університети без стін: бачення на 2030 рік» (2021) та публікаціях українських науковців. Зазначено, що «третья місія» університетів виходить за межі традиційних функцій підтримки освіти та досліджень, передбачає активну економічну, соціокультурну та громадську взаємодію із суспільством.

Ключові слова: академічна свобода, заклади вищої освіти, європейські університети, третя місія.

This publication presents a perspective on the global concept of modern university development, “The University Without Walls,” and the transformation of universities’ “third mission” in times of crisis. The study of the development of the “University Without Walls” concept and the “third mission” is based on ideas expressed by the European University Association in its strategic document “Universities Without Walls: A Vision for 2030” (2021) and in publications by Ukrainian scholars. It is noted that the “third mission” of universities goes beyond the traditional functions of education and research and involves active economic, sociocultural, and civic engagement with society.

Keywords: academic freedom, institutions of higher education, European universities, the third mission.

Розвиток соціально важливих інституцій суспільства переважно ґрунтується на відповідних стратегіях, які у свою чергу можуть бути побудовані як реалізація певних ідей та концепцій. Так однією з ідей, яка сформувалася у середині ХХ століття, а згодом у ХХІ столітті перетворилася на концепцію розвитку для багатьох закладів вищої освіти світу, стала ідея «університету без стін».

У 1960-х роках Університет Массачусетса реалізував одну з перших програм «Університет без стін», метою якої було надання гнучких варіантів навчання за нетрадиційними програмами. А у 2020-х роках «Університет без стін» стає глобальною концепцією, яка дозволяє сучасним закладам освіти утримувати лідерство у виробленні нових знань. Основною ідеєю «Університету без стін» залишається

наявність гнучких форматів навчання, але це не просто онлайн-університет, це університет, який побудований на свободі вибору формату і середовища, які найбільше відповідають меті і змісту навчання.

Відправною точкою нашого дослідження цілком справедливо може стати позиція, висловлена 2021 р. Європейською асоціацією університетів (European University Association) у стратегічному документі «Університети без стін: бачення на 2030 рік», розробники якого закликають до відкритості, співробітництва та адаптивності (Universities, 2021).

На думку колег європейські університети стикаються з величезними викликами і знаходяться у пошуку «стійкої рівноваги між екологічними, економічними та соціальними проблемами, цифровим переходом і основними політичними подіями», і одночасно позиціонуються як одні з рушійних сил змін у новому десятилітті (Universities, с. 4). Одночасно університети без стін мають стратегічне завдання – забезпечити відкритий трансформаційний простір для вироблення спільних знань через дослідження, освіту, інновації та культуру (Universities, с. 5).

Події російсько-української війни, руйнування освітніх і культурних закладів, змушують українських освітян по-новому поглянути на тезу про «університет без стін». Колективна монографія фахівців Бердянського державного педагогічного університету «Університет без стін: збереження академічного потенціалу в умовах війни» (Університет, 2023) презентує нелегкий досвід організації діяльності університету, який дійсно залишається без власних стін, і в умовах війни продовжує функціонувати, підтримуючи ідею академічної свободи, реалізуючи формати дистанційної та змішаної освіти. Особливу увагу автори приділяють важливості соціокультурної ролі університету та реалізації третьої місії університету.

Таким чином ми простежуємо тісний взаємозв'язок між реалізацією концепції «університету без стін» та третьої місії університету.

Нагадаємо, що «третя місія університету» трактується як внесок закладу вищої освіти у розвиток суспільства, громади та економіки поза межами традиційного освітнього процесу (перша місія університету) та наукових досліджень (друга місія університету). Вона охоплює соціальну відповідальність, трансфер технологій, співпрацю з бізнесом, громадську активність, соціокультурну діяльність університетів тощо.

Віра Усик, досліджуючи поняття «третя місія університетів», зазначає, що ця «місія виходить за межі традиційних функцій освіти та науки, охоплюючи соціальну, економічну, культурну та громадську взаємодію із суспільством» (Третя місія, 2025). Як зазначає авторка, існують сталі міжнародні підходи до реалізації третьої місії, зокрема моделі університетів як центрів соціальних інновацій, підприємництва, регіонального розвитку та громадянської участі.

Проте контекст російсько-української війни спонукає по-іншому подивитися на «третю місію» українських університетів. Як зазначає вищезгадана авторка, «війна зумовила переосмислення функцій закладів вищої освіти як осередків підтримки, згуртованості, адаптації та опору» (Третя місія, 2025). Як засвідчує досвід багатьох університетів, зокрема Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, Маріупольського державного університету, дійсно на сьогодні відбулася трансформація третьої місії університетів. Вона концентрується на різновекторній допомозі громаді, особливо наданні гуманітарної допомоги і соціально-психологічної підтримки, цілеспрямованій проєктної участі в реабілітації ветеранів війни, проведенні соціокультурних заходів на підтримку ЗСУ, реалізації освітніх та соціальноорієнтованих проєктів для громад. Отже, університети дійсно виходять поза межі своїх стін та безпосередніх обов'язків перед суспільством, є відкритими майданчиками не лише для здобувачів освіти, але й для громад.

На нашу думку, ідеї, закладені у парадигму «Університету без стін», трансформація і розвиток «третьої місії» університетів співзвучні сучасному розвитку публічних і наукових бібліотек України в реалізації концепції бібліотеки як «третього місця».

Список використаних джерел

1. Universities without walls. A vision for 2030. European University Association. 2021. 13 p. URL: <https://www.eua.eu/publications/positions/universities-without-walls-eua-s-vision-for-europe-s-universities-in-2030.html> (дата звернення: 12.06.2026)
2. Університет без стін: збереження академічного потенціалу в умовах війни: моногр. / за загл. ред. Яни Сичікової. Київ : ФОРМ-Самченко А.М., 2023. 236 с.
3. Усик В. Третя місія університетів України в контексті війни та відновлення. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2025. №2 (78). С. 35-43.